

Тамара Стојановић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

КУРИКУЛУМ КВАЛИТЕТНЕ ШКОЛЕ

У овом раду аутор разматра курикулум квалитетне школе. Рад је део пројекта аутора под насловом „Школа – темељна знања о прошлости, актуелним проблемима и перспективама развоја“, који је рађен у периоду 2005-2009. године.

Кључне речи: курикулум, квалитетна школа, модул, Тајлеров модел, Вокеров модел, средишњи модел, курикулум заснован на школи, самоевалуација и евалуација.

Увод

Курикулум је основни документ квалитетне школе којим се предвиђа рад, начин деловања и утицај евалуације учинка укупног школског живота на ученике и наставнике. У школи постоји тенденција за квалитетним курикулумом у циљу ефикасности у задовољењу потреба ученика, родитеља и наставника. Због тога се курикулум школе доводи у везу са функцијама школе, тенденцијом њеног оптималног развоја, аутономијом школе и пожељним организационим моделима на основама развојног курикулума.

Курикулум школе је појам који је шири и свеобухватнији од курикулума *наставе*, односно *курикулума наставних предмета* и односи се на укупну активност школе. Школа је у највећој мери изменила свој идентитет управо ширећи своју педагошку делатност изван наставе. У вези са одређењем овог појма, треба нагласити да се у новијим истраживањима (Марш, Стенхаус и др.) све више избегавају дефиниције курикулума, с обзиром на то да је број разноврсних одређења и саставних делова курикулума врло велики и да је усмерен на различите аспекте и приоритете. Због тога се уместо њих уводе и користе кључни појмови и речи, категорије и модули, као што су: циљ, сврха, задаци, садржај, организација, методе, развој, евалуација, компетенција, односи и др.

1. Модули курикулума

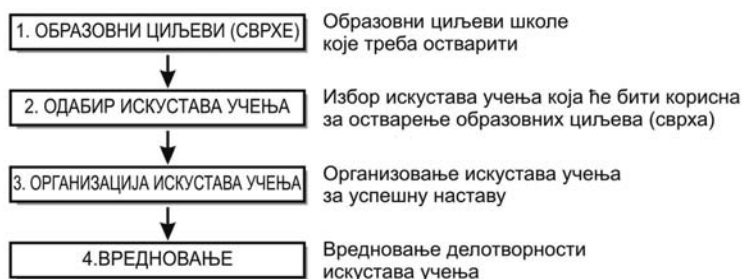
У педагошкој литератури се наводи пет темељних категорија које су директно или индиректно важне за сваки приступ израде курикулума:

- 1) ученичко гледиште,
- 2) наставничко гледиште,
- 3) планирање и развој курикулума,
- 4) управљање курикулумом и
- 5) идеологија курикулума. (Marsh 1994: 127)

Наведене категорије се даље разрађују кроз више модула од којих су најважнији Тајлеров модел планирања, Вокеров модел планирања, средишњи модел планирања и курикулум заснован на школи. Изложићемо укратко сваки од наведених модела.

Тајлеров модел планирања се први пут појавио 1949. године у књизи Ралфа Тајлера *Основна начела курикулума и наставе*. Овај модел се заснива на научно-рационалном усмерењу и даје јасан низ поступака планирања у изради курикулума. Тајлеров модел говори о томе како треба припремати и радити курикулум. Због рационалности, разумљивости и јасноће овај модел се и данас примењује у многим државама.

Тајлер тврди да постоје четири начела или „велика питања“ које творци курикулума при његовој изради морају узети у обзир. Ова начела су графички приказана и описно дата на следећој слици.

Слика 1. Начела модела планирања Ралфа Тајлера (Ибид)

Тајлерова логичка основа курикулума је графички приказана на следећој слици.

Слика 2. Тајлерова лoгичка основа курикулума (Ибид: 128)

Предности Тајлеровог модела:

- 1) може се примењивати за све предмете и на свим наставним нивоима,
- 2) даје низ поступака које је врло лако спроводити и који се чине најлогичнијим и најрационалнијим,
- 3) када је први пут објављен, модел је представљао нови почетак наглашавањем „понашања ученика“ и „искустава учења“, а његове смернице за вредновање су биле много опширније од оних које су у то време биле на располагању.

Недостаци Тајлеровог модела:

- 1) не даје изричите смернице о томе зашто би требало одабрати једне а не друге сврхе,
- 2) резултати истраживања о размишљању и планирању наставника упозоравају на то да мали број наставника примењује сврхе као полазну тачку у планирању, а не примењују неке одређене поступке,
- 3) модел се бави само наставним сврхама чије су намере у циљу њиховог вредновања, док се занемарује учење које није планирано, а до којег се неизоставно мора доћи,
- 4) раздвајањем четири корака потцењује се међуоднос који се појављује у свакој активности планирања курикулума,
- 5) модел претерано наглашава мерљиве резултате и када је реч о задатим сврхама, као и о ономе што се вреднује. (Ибид: 128–129)

Вокеров модел свесног приступа планирању из 1972. године полази од тога како учесници у планирању стварно приступају том задатку и како се планирање курикулума стварно одвија у пракси (насупротив Тајлеровом моделу како би требало да приступе). Овај модел Вокер назива „натуралистичким“ јер је желео да покаже како се планирање курикулума стварно одвија у пракси насупрот дру-

гим приступима који прописују како би требало планирати курикулум. Низ овог модела се састоји од три корака: 1) израда платформе која се састоји од концепција, теорија и намера, 2) промишљање о платформи у циљу рашчишћавања сукоба алтернатива и 3) израда нацрта који може бити експлицитни и имплицитни. Његов графички приказ је дат на следећој слици.

Слика 3. Вокеров најнатуралистички модел (Ибиг: 132)

Предности Вокеровог модела:

- 1) чини се да прилично тачно показује шта се стварно догађа док се курикулум планира,
- 2) наглашава потребу да они који планирају курикулум у почетку утроше много времена на разговор, да би реаговали на различите „платформе“ и да се упусте у „промишљање“,
- 3) модел скреће пажњу на различите критике и расправе које се могу догодити у сваком тиму који се бави планирањем курикулума.

Недостаци Вокеровог модела:

- 1) чини се да тачно одражава оно што се догађа на великим пројектима за израду курикулума, док није најпогоднији за активности планирања курикулума који се заснива на школи,
- 2) претпоставља да учесници имају на располагању много времена како би утврдили платформу и кренули у промишљање,
- 3) претпоставља да су они који планирају курикулум одушевљени и чврсти заступници одређеног подручја курикулума,

- 4) није погодан за рутинске и непроблематичне активности планирања курикулума. (Ибид: 133–134)

Средишњи модел планирања подразумева обавезу свих школа које су под управом министарства просвете (јавне школе) да при изради својих курикулума морају да се придржавају националног курикулума у коме је одређено шта ће се и како поучавати и како оцењивати.

Предности средишњег модела планирања:

- 1) обезбеђује уједначен школски систем,
- 2) штеди време,
- 3) обезбеђује континуитет,
- 4) окупља стручњаке,
- 5) обезбеђује „тешње повезивање“ школе и система.

Недостаци средишњег модела планирања:

- 1) даје мало иницијативе наставницима (сматрају се техничким особљем!),
- 2) често нема стратегије спровођења,
- 3) повећава се стандардизација,
- 4) зависан је од рационалног модела. (Ибид: 142–145)

Курикулум заснован на школи који је разрадио енглески педагог Скилбек, полази од идеје да у планирању, изради и спровођењу курикулума у настави, као и вредновању васпитно-образовних ефеката заједнички учествују наставници и ученици школе. Овај курикулум има интерни карактер, представља саставни део установе и мора да испуњава одређене норме и вредности.

Проблеми на које могу наићи учесници израде курикулума заснованог на школи су:

- 1) мањак времена за планирање, размишљање, израду курикулума,
- 2) недовољна стручност, разумевање, способности,
- 3) недовољна новчана средства за материјале и слободне дане наставника,
- 4) споља наметнута ограничења од послодавца и родитеља,
- 5) неповољна школска клима, бројни отпори, недовољно делотворна управа школе.

Ове проблеме не треба потцењивати јер су стварни, а често се наводе као разлози зашто се одустаје од одређених активности израде курикулума заснованог на школи. (Ибид: 147–153)

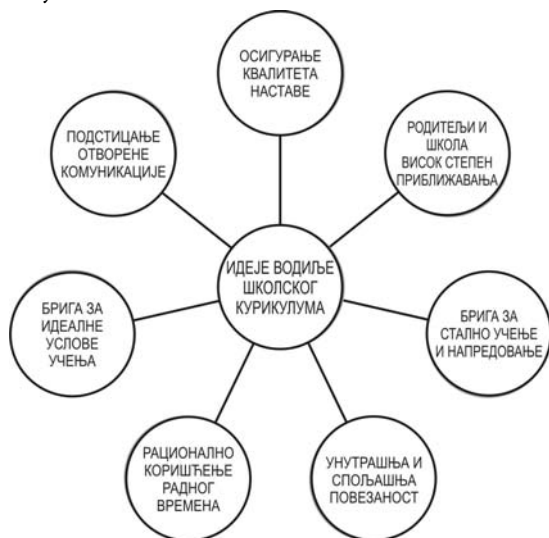
Већина школских система је прихватила разна компромисна решења између крајње централизоване израде курикулума и израде

курукулума који се у потпуности заснивају на школи. Такође, чини се да су компромиси циклични, што се види по померању према децентрализацији и преносу овлашћења, а затим према централизацији (нарочито у Великој Британији и Канади последњих неколико година). Промена става је често политички мотивисана, али је подстиче и промена занимања за одређене образовне филозофије. (Ибид: 145)

2. Саставни делови и идеје водиле школског курикулума

Курикулум је сложен документ квалитетне школе који у себи садржи садржаје и циљеве, школски живот, културу школе, ефикасност школе, наставу, школски менаџмент, особине наставника и њихов лични развој, циљеве и стратегије развоја квалитета, тежишне тачке, временске стандарде, облике зајеничког рада, сарадњу са родитељима, радно окружење родитеља – наставника, ученика – наставника, рад у школској заједници и инструменте евалуације. У основи курикулума школе налазе се идеје водиле које се усмеравају ка више циљева ради његовог остварења.

Графички приказ идеја водиле и саставних делова курикулума дат је на следећој слици.

Слика 4. Шема идеја водиле и саставних делова школског курикулума

Неопходно је да курикулум школе одражава укупност динамике и деловања која се у основи своди на неколико основних подручја која су исходишта за низ праваца који усмеравају курикулум школе. Та подручја су:

- 1) ефикасност школе,
- 2) процес учења и поучавања,
- 3) култура школе,
- 4) школски менаџмент,
- 5) професионалност наставника и његов лични развој,
- 6) циљеви и стратегије развоја културе. (Јурић 2007: 271)

3. Квалитативна подручја курикулума

Курикулум квалитетне школе треба у глобалу да обухвати неколико квалитативних подручја од којих су најзначајнија:

- 1) професионализам и усавршавање,
- 2) поучавање и учење,
- 3) разредна и школска клима,
- 4) школски менаџмент,
- 5) унутрашњи и спољашњи односи (релације).

Графички приказ квалитативних подручја курикулума дат је на следећој слици.

Слика 5. Квалитативна подручја курикулума

4. Развојни план школе

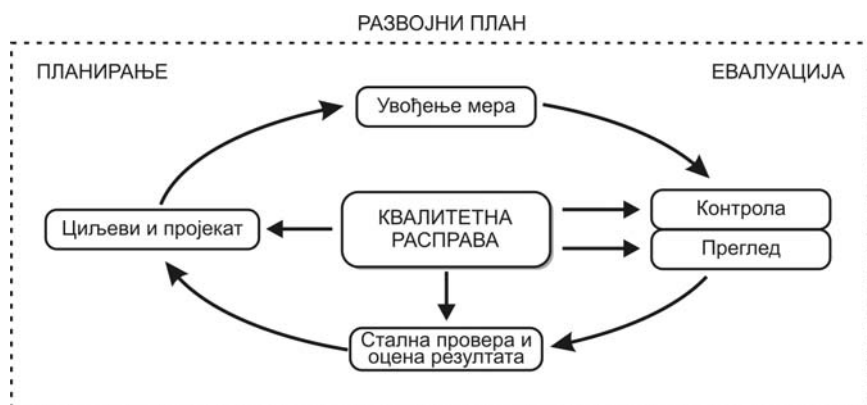
Развојни план школе и његово остварење чине битан елемент курикулума и подразумевају читав циклус у коме се између планирања и евалуације остварују бројни незаобилазни кораци (циљеви и пројекти, увођење мера, контрола и преглед, осврт на резултате), који су праћени квалитетном расправом.

Развојни план школе садржи следеће делове:

- 1) објашњење акције,
- 2) статус развоја и циљева,
- 3) пројекти за постизање циља,

- 4) план активности за имплементацију резултата,
- 5) преиспитивање.

Графички приказ развојног плана школе и његово остварење дат је на следећој слици.

Слика 6. Шема развојног плана школе и његово остваривање

5. Праћење и вредновање квалитета рада школе (самоевалуација и евалуација)

Праћење и вредновање квалитета рада у школи се непосредно доводи у везу са самоевалуацијом која се односи на прикупљање и вредновање неких наставничких активности, наставника или неког учинка. Самоевалуација треба да пружи податке о тренутном стању неког сегмента делатности школе или њене укупне делатности. Уз прикупљање информација, самоевалуација је истовремено процес помоћу кога постају јаснија решења неког критичног стања у некој школи, што за неки тим има велико значење.

Евалуација је систематизовано прикупљање, анализа и оцењивање информација о школском раду. Евалуацијом се настоји да се разуме и оцени квалитет школе са намером његовог даљег развоја. Она помаже у преиспитивању полазишта и претпоставки, постављању нових питања, реалистичком приступу који захтева нека пракса и указивању на бројне детаље који утичу на школску свакидашњицу.

Обележје евалуације указује на то да је она плански и системски процес, да је одређена временским терминима, обухвата анализу и вредновање, усмерава се ка егзактним критеријумима, као полазних за анализу и вредновање и има конкретну корист. Она омогућава јасније постављање циљева и све даљег деловања у школи.

То значи да она мора постићи видљиве и јасне судове и закључке код наставника и осталог особља у школи, као и код оних субјеката изван школе који делују у области васпитања и образовања.

Веома је значајно откривање извора информација који у школи могу бити:

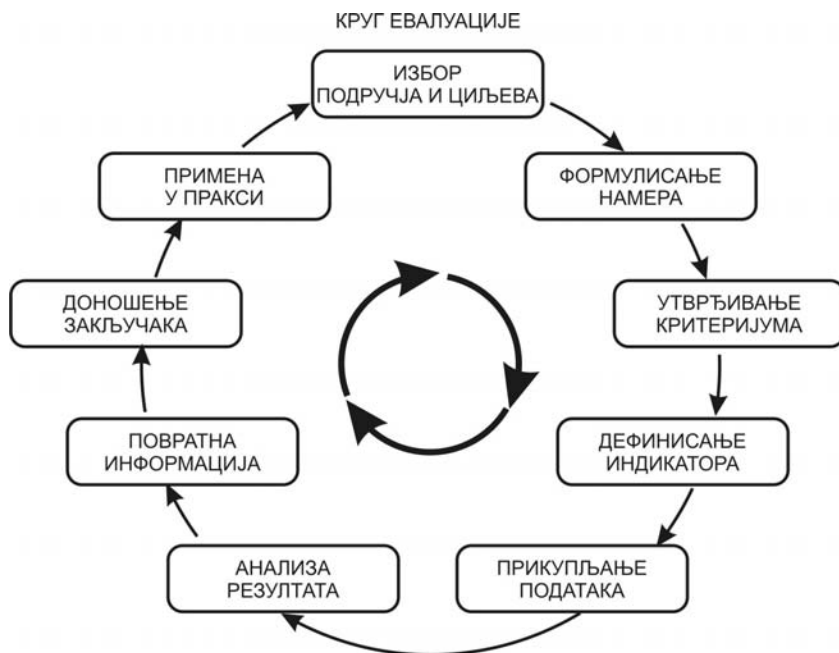
- 1) самопосматрање,
- 2) директне изјаве ученика и ученица и
- 3) самовредновање индикатора и резултата.

Подручја у којима се спроводи евалуација могу бити: настава, уређење и организација школе, квалификација наставног и другог особља, школско окружење и др, а спроводи се, по правилу, након самостално дефинисаних критеријума.

С обзиром на то да евалуација представља системско прикупљање, анализу и оцењивање информација о школском раду, она доприноси и настојању за разумевањем квалитета школе у циљу њеног даљег развоја. То значи да се њоме обезбеђује и квалитет развоја наставе и школе у целини. Различити аспекти евалуације у школи јој дају пуни смисао, јер се односе на контролу развоја, одговорности и осигурања квалитета рада у школи.

Функције евалуације омогућавају самопознавање јер оно захтева што тачнији опис и процену рада школе који се односи на њен унутрашњи рад и на одјеке изван школе. То се подједнако односи на развој школе, припремање одлука о јасним стандардима квалитета (индикатори), те на даљи системски развој и успостављање одговорности у школском раду. Претпоставке за то су транспарентност, поверење, поузданост, јасно планирање и намера, учешће свих на које се она односи, постављање јасних циљева, норми спровођења, расправа о различитим виђењима, утврђивање рокова, дефинисање метода и избор приступа. У техничком погледу стандарди за самоевалуацију одређују прикупљање и употребу података, могућност брзог обавештавања свих учесника, обезбеђење времена за сређивање последица, што претходи новом циклусу евалуације. (Ибид: 288–289)

На следећој слици је дат графички приказ циклуса евалуације у виду круга евалуације.

Слика 7. Евалуацијски циклус - круг евалуације

Обележја квалитета за праћење школа могу се сврстати и тако изградити евалуацијску матрицу. У оквиру евалуацијске матрице најзначајније место припада водећим идејама које, као најзначајнији критеријум, школи омогућује њено профилисање.

Следећи индикатори за водеће идеје могу представљати полазне тачке евалуације:

- 1) водеће идеје указују на правце према којима се школа оријентише,
- 2) у разради водећих идеја учествују сви на које се програм у школи односи,
- 3) школа траба да спроводи водеће идеје,
- 4) водеће идеје се по правилу преиспитују, прилагођавају, односно мењају.

Поред критеријума водећих идеја други значајан критеријум је школска управа која подржава процес управљања и интерни развој квалитета. Следећи индикатори за овај критеријум могу представљати полазне тачке евалуације:

- 1) управа школе је добро организована,
- 2) компетенције и обавезе свих учесника су описане,
- 3) осигуран је заједнички рад у колегијуму.

У поступку евалуацији најзначајније радње су:

- 4) избор подручја евалуације и објашњење циљева евалуације,
- 5) усаглашавање критеријума евалуације и индикатора квалитета,
- 6) избор одговарајућег метода,
- 7) приступање подручју прикупљања и анализе података и плана вредновања података,
- 8) прикупљање и архивирање података,
- 9) анализа и вредновање (оцењивање) података,
- 10) интерпретација података,
- 11) представљање података,
- 12) извођење закључака и планирање следећих поступака,
- 13) спровођење акција. (Ибид: 292)

Закључак

Курикулум је најзначајнији документ сваке школе јер има одлучујуће значење за њену ефикасност, квалитет, развој и опстанак. Овај документ усмерава и обезбеђује квалитетно извршавање васпитно-образовних активности које су од битног значаја за развој личности ученика у савременој школи. Значај овог документа се у новије време повећава због све веће конкуренције у квалитету између јавних и приватних (алтернативних) школа.

Литература

- Врцељ 2000: S. Vrcelj, *Školska pedagogija*, Rijeka: Filozofski fakultet.
- Гласер 1999: W. Glasser, *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, Zagreb: Educa.
- Гласер 2005: W. Glasser, *Kvalitetna škola – škola bez prisile*, Zagreb: Educa.
- Драјден, Вос 2004: G. Dryden, J. Vos, *Revolucija u učenju*, Beograd: Timgraf.
- 1997: *Евројска димензија у образовању*, Београд: Министарство просвете Републике Србије.
- 2000: *Евројска димензија у образовању*, Београд: Министарство просвете Републике Србије.
- Јурић 2007: V. Jurić, *Kurikulum suvremene škole, Kurikulum*, Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, *Školska knjiga*, 292.
- Марш 1994: C. Marsh, *Kurikulum: temeljni pojmovi*, Zagreb: Educa, 127.
- Матијевић 2007: M. Matijević, *Evaluacija u nastavnom kurikulumu škole, Kurikulum*, Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, *Školska knjiga*.

Превишић 2007: V. Previšić, *Pedagogija i metodologija kurikuluma, Kurikulum*, Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Školska knjiga.
2006: UNESCO-ovo svjetsko izvješće, *Prema društvima znanja*, Zagreb: Educa.
Херера, Мандић 1989: A. Herera, P. Mandić, *Образовање за XXI стољеће*, Sarajevo: Svjetlost.

Tamara Stojanović

QUALITY SCHOOL CURRICULUM

Summary

In this work the author analyzes curriculum of the quality school. This work is a part of the author's project under the name of "School – fundamental knowlage about the past, current problems and perspectives of evolution" which was being worked on from 2005 to 2009.

Прихваћено за штампу јануара 2010.